

УДК 159.9: 355.5

О. П. Ковальчук

Received March, 17, 2015

Revised April, 09, 2015

Accepted April, 13, 2015

ПРОЕКТУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРОФЕСІЙНЕ МАЙБУТНЄ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ ЗАСОБАМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ

Статтю присвячено вивченню проектування уявлень про професійне майбутнє у військовослужбовців – учасників антитерористичної операції засобами психологічного супроводу як компонента, пов'язаного з визначенням офіцерами свого місця в житті, набуттям певної стійкої системи цінностей, що характеризує ставлення офіцерів до навколишнього світу та виконує функцію регуляторів поведінки і проявляється в діяльності. Визначено, що в професійній діяльності офіцерів – учасників антитерористичної операції – психологічний – значущий фактор підвищення їх мотиваційного потенціалу. Уявлення про професійне майбутнє в офіцерів доцільно проектувати за допомогою мотиваційного тренінгу. Програма тренінгу, спираючись на загальну теорію тренінгу, у своїй структурі містить теоретичну й практичну частини та послідовно розв'язує такі завдання: 1) формування в офіцерів теоретичного складника про роль особистісних очікувань у професійній діяльності; 2) виявлення рівня розвитку змістових компонентів професійної мотивації офіцерів; 3) формування й розвиток спонукального складника в поведінці офіцерів. Виконання відповідного завдання передбачало проведення групової дискусії з вирішення професійних проблемних ситуацій; 4) проектування способів взаємодії учасників тренінгу, їх ролей та окреслення умов, що сприяють розвитку професіоналізму в офіцерів. Аналіз результатів проведення експерименту підтверджує ефективність тренінгу. Оцінювання емпіричних показників професійної мотивації експериментальної та контрольної груп указує на статистично значущі відмінності за більшістю показників. Такі результати засвідчили, що мотиваційний тренінг – дієвий засіб розвитку в досліджуваних осіб прагнення до індивідуального та професійного зростання, розробки перспективних цілей професійної діяльності, вироблення адекватної професійної самооцінки тощо.

Ключові слова: антитерористична операція, особистісні властивості військовослужбовця, професійна мотивація, психологічний тренінг, професійне становлення, особистісно-професійний розвиток, професійне самовизначення.

Kovalchuk A. P. Concept Design of the Professional Future for Servicemen – Participants of the Anti-Terrorist Operation by Means of Psychological Support. The article is devoted to the study of concept design of the professional future for servicemen – participants of the anti-terrorist operation by means of psychological support as a component related to officers' establishing their place in life, acquisition

of the certain stable system of values which characterize officers' attitude toward surrounding world and serves as behavior regulators and become apparent in activity. It is determined that in professional activity of officers-participants of the anti-terrorist operation psychological support is the meaningful factor of their motivational potential increase. It is reasonable to project the officers' concept of their professional future with the help of the motivational training. The training program based upon the general training theory in its structure contains theoretical and practical parts and consistently solves the following tasks: 1) forming officers' theoretical constituent about the role of motivation in the professional activity and training expectations; 2) signification of semantic components development level regarding officers' professional motivation; 3) forming and development of professional motivation on the basis of psycho-didactic means which provide strengthening of incentive constituent in the officers' conduct. The performance of the proper task anticipated group discussion of professional problem situations solution; 4) projecting methods of participants' cooperation in training, their roles and outlining the conditions which assist officers' professionalism development. The experiment results analysis shows training efficiency. Empiric indexes evaluation of professional motivation of experimental and control groups indicates statistically meaningful differences according to most indexes. Such results showed that the motivational training is the effective means of officers' development striving for individual and professional growth, development of perspective aims of professional activity, making adequate professional self-appraisal etc.

Key words: anti-terrorist operation, personal qualities of serviceman, professional motivation, professional formation, personal professional development, professional values, professional self-determination.

Ковальчук А. П. Проектирование представлений о профессиональном будущем у военнослужащих – участников антитеррористической операции средствами психологического сопровождения. Статья посвящена изучению проектирования представлений о профессиональном будущем у военнослужащих – участников антитеррористической операции средствами психологического сопровождения как компонента, связанного с установлением офицерами своего места в жизни, приобретением определенной стойкой системы ценностей, которые характеризуют отношение офицеров к окружающему миру и выполняют функцию регуляторов поведения и проявляются в деятельности. Определенно, что в профессиональной деятельности офицеров – участников антитеррористической операции – психологическое сопровождение является значимым фактором повышения их мотивационного потенциала. Представление о профессиональном будущем у офицеров целесообразно проектировать с помощью мотивационного тренинга. Программа тренинга, опираясь на общую теорию тренинга, в своей структуре содержит теоретическую и практическую части и последовательно решает такие задания: 1) формирование у офицеров теоретической составляющей о роли личностных ожиданий в профессиональной деятельности; 2) выявление уровня развития смысловых компонентов профессиональной мотивации офицеров; 3) формирование и развитие побудительной составляющей в поведении офицеров. Выполнение соответствующей задачи предусматривало проведение групповой

дискусии в решении профессиональных проблемных ситуаций; 4) проектирование способов взаимодействия участников тренинга, их ролей и определение условий, которые содействуют развитию профессионализма у офицеров. Анализ результатов проведения эксперимента свидетельствует об эффективности тренинга. Оценивание эмпирических показателей профессиональной мотивации экспериментальной и контрольной групп указывает на статистически значимые отличия за большинством показателей. Такие результаты засвидетельствовали, что мотивационный тренинг является действенным средством развития у офицеров стремления к индивидуальному и профессиональному росту, разработанию перспективных целей профессиональной деятельности, выработки адекватной профессиональной самооценки.

Ключевые слова: антитеррористическая операция, личностные свойства военнослужащего, профессиональная мотивация, психологический тренинг, профессиональное становление, личностно профессиональное развитие, профессиональное самоопределение.

Постановка наукової проблеми та її значення. У практиці психологічного супроводу персоналу Збройних сил України гостро постає питання професійної активності офіцерів, які залучені та беруть безпосередню участь в антитерористичній операції (АТО). Актуальність цієї проблеми зумовлена потребою підвищення якісних показників праці офіцерів, які входять до складу сил та антитерористичної операції. Виконання службових (бойових) завдань відбувається в екстремальних умовах, які характеризуються небезпекою для життя та здоров'я і потребують від особистості офіцера високого рівня розвитку індивідуально-психологічних якостей, сформованості професійно важливих якостей, готовності до виконання завдань за призначенням тощо. Мотивація успішної професійної діяльності за таких умов – важливий елемент забезпечення виконання службових обов'язків [1; 2]. Психотерапевтичний аспект психологічного супроводу військовослужбовців – учасників антитерористичної операції – передбачає застосування конкретних психологічних прийомів. У практиці психологічного супроводу дієвим засобом розвитку в офіцерів прагнення до індивідуального і професійного зростання, розробки перспективних цілей професійної діяльності, вироблення адекватної професійної самооцінки є мотиваційний тренінг.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Пошук форм і засобів проектування в офіцерів – учасників антитерористичної операції – уявлень про професійне майбутнє треба розпочати з вивчення основних методів впливу, наявних у сучасній психології. На сучасному етапі розвитку психології значного поширення в психологічній практиці набув соціально-психоло-

гічний тренінг – технологія, яку потрібно активно застосовувати в процесі бойової підготовки офіцерів. Крім того, психологічний тренінг розглядаємо як багатофункціональний метод спеціальних змін психологічних феноменів людини для гармонізації її професійного та індивідуального існування.

Наявні напрацювання учених (С. С. Занюк, В. О. Климчик, В. О. Лефтеров, С. І. Макшанов, Л. І. Мороз, О. В. Сидоренко, Ю. М. Швалб, С. І. Яковенко та ін.) спираються на загальну теорію тренінгу (ефективність тренінгових програм, добір ділових ігор, психотехнічних вправ тощо) і дають чіткі орієнтири для розроблення цільових мотиваційних тренінгових програм [3–7]. Тренінгові програми мають відбуватися в декілька етапів і забезпечувати поступове підвищення майстерності – від початкового рівня розвитку базових якостей і формування елементарних умінь, потрібних для використання простих алгоритмів професійної діяльності, через участь у вузькоспрямованих тренінгах спеціальних якостей та умінь аж до синтетичних форм інтегрованого тренінгу, результатом якого має стати розвиток індивідуального стилю професійної діяльності.

Л. І. Мороз виділяє професійно-психологічний тренінг, «спрямований на засвоєння людиною специфічних професійних знань, умінь, навичок, на корекцію установок, розвиток особистісних якостей через інтеріоризацію особливостей професійного середовища, об'єктів і особливостей взаємодії з ним професіонала» [4, с. 117]. Тренінг, за В. О. Лефтеровим, – це інтегрована, універсальна система цілеспрямованого групового психологічного тренування людей відповідно до потреб і цілей їх особистості та діяльності [3]. Учений виокремлює універсальні тренінгові ефекти (емоційно-енергетичний, соціально-комунікативний, прагнення самоактуалізації, адекватної саморефлексії, перенесення, пролонгований, загального індивідуально-професійного прогресу), які ніби «заряджають» учасників тренінгу життєствердним імпульсом, котрий спонукає до розвитку і самовдосконалення, самоуправління й саморегуляції, творчого пошуку та впевненості у собі.

Мета статті – апробувати тренінгову програму розвитку уявлень про професійне майбутнє у військовослужбовців – учасників антитерористичної операції, яка дає змогу підвищити ефективність професійної діяльності.

Методи та методики. Загальна схема дослідження передбачала два етапи науково-пошукової роботи, у якій брали участь 94 офіцери – учасники антитерористичної операції.

Перший етап передбачав проведення констатувального дослідження для встановлення психологічних умов, що детермінують розвиток в офіцерів уявлень про професійне майбутнє. Для розв'язання поставлених завдань використано методику «Діагностика професійної мотивації» В. І. Осьодла [8]. На констатувальному етапі дослідження методом ранжування було відібрано групу офіцерів (50 осіб) із найнижчими показниками професійної мотивації. Для забезпечення валідності експерименту та достовірності порівняння емпіричних даних методом випадкового вибору з-поміж цих офіцерів виділено експериментальну та контрольну групи по 25 осіб.

Другий етап передбачав проведення формувального та контрольного етапів дослідження. На формувальному етапі емпіричного дослідження з експериментальною групою проводили психологічний тренінг розвитку мотиваційних компонентів професійної діяльності як обов'язкової умови уявлень офіцера про професійне майбутнє. З контрольною групою такий тренінг не проводили. На контрольному етапі емпіричного дослідження експериментальна та контрольна групи офіцерів були досліджені повторно, а результати були порівняному аналізу за допомогою математичних методів обробки для з'ясування значущості розходження отриманих емпіричних даних. Статистичну обробку даних проведено за допомогою пакета для обробки статичних даних *SPSS* (v.17.0).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Зміст тренінгових завдань та способи їх виконання мають бути адекватними функціонально-предметному змісту професійної діяльності учасників тренінгової групи. Водночас вибір тренінгових завдань має відповідати меті тренінгу, адже самі завдання та процес їх виконання – це основні засоби досягнення конкретних цілей і загальної мети тренінгу. Доволі значущим також є належне інформаційне, методичне й матеріально-технічне забезпечення проведення тренінгу, необхідне для успішного виконання заявленої програми.

Крім того, після проведення кожного окремого фрагменту (сесії) і тренінгу загалом бажано відстежувати отриманий результат та зміни, які відбулися, оцінювати рівень досягнення поставленої мети, аналізувати можливі помилки та опрацьовувати механізми їх усунення. Для цього під час тренінгу доцільно використовувати адекватні засоби діагностики та критерії оцінювання. Зазвичай для відстежування змін використовують інформацію про оцінювання тренінгу від його безпосередніх учасників. На нашу думку, доцільно використовувати так звані «контрольні заміри», тобто діагностування досліджуваних якостей до тренінгу та після нього.

Важливий фактор ефективності – програма тренінгу, – гнучка і пристосована до групової динаміки конкретної групи, адже жорстке дотримання програми, без урахування потреб учасників, призводить до непродуктивного та неефективного результату, який не може задовольнити ані тренера, ані групу.

Конструювання програми тренінгу має відбуватися, беручи до уваги принцип створення мотиваційного середовища. Для проведення тренінгових занять із розвитку мотивації учені рекомендують занурення в діяльність, захоплення цим процесом та виклик своєрідного «поток» [9]. У такому стані людина відчуває радість від того, що вона робить, вона забуває про навколишній світ та власне «Я» і повністю занурюється в актуальну діяльність. Щоб увійти в такий стан, учасникам тренінгу потрібно мати позитивний настрій, мотивацію досягнення, уміти підтримувати відповідне спрямування та концентрацію уваги на діяльності, прагнути розв'язувати важкі завдання, оптимальні з погляду рівня їх здібностей. Підсумком таких стратегій у тренінгу мотивації є підвищення привабливості успіху, впевненості у своїх силах.

У цьому дослідженні як засоби розвитку уявлень про професійне майбутнє в офіцерів – учасників антитерористичної операції – застосовувалися мотиваційні вправи, які запропонував С. С. Занюк [5] в адаптованому нами варіанті, беручи до уваги елементи мотиваційного практикуму, які розробив В. О. Климчук [6]. Тренінгова програма складалася з чотирьох блоків. Час проведення – 32 год (8 занять по 4 год).

Перший блок (очікування) присвячений створенню цілісного уявлення офіцерів про тренінг, ознайомленню із сучасними поглядами на професійну мотивацію й підходами до її розвитку.

Другий блок (розвитку) спрямований на формування й розвиток уявлень про професійне майбутнє. Він містить різні вправи, рольові ігри, групові дискусії, активна участь у яких допомагає виявити різні професійні компетенції під час реальної взаємодії у групі, на їх основі розвинути основні змістові характеристики професійної мотивації. Для нас важливо було зосередити увагу кожного учасника тренінгу на особистій значущості проходження таких основних кроків професійного та особистісного самовдосконалення, які узагальнено допомагали йому оцінити ситуацію власного професійного життя.

Третій блок (прогнозування) – точка складання учасниками тренінгу векторів свого професійного розвитку, які функціонують у полі можливих передбачень щодо власних успіхів.

Четвертий блок (реалізації) призначений для визначення змісту та логіки мотиваційного тренінгу засобами сформованих у офіцерів умінь орієнтуватися в професійному просторі.

Мета експериментальної роботи – апробація мотиваційного тренінгу, який спрямований на ефективне розв’язання завдань щодо підвищення уявлень офіцерів про професійне майбутнє. Оцінка результатів ефективності проведеного тренінгу здійснювалася за трьома напрямками.

Перший напрям стосувався самооцінки результатів тренінгу самими учасниками. За результатами опитування 58 % офіцерів скорегували свою професійну самооцінку; 35 % – відзначили підвищення інтересу і прагнення до якісного виконання своєї професійної діяльності; 25 % – змогли створити певні стратегії самореалізації у військово-професійному середовищі.

Другий напрям – оцінки експертів – офіцерів-керівників результатів тренінгу. Експерти відзначили певні зміни у досліджуваних осіб, які брали участь у тренінгу. Ці зміни стосуються, передусім, підвищення рівня самоорганізації військовослужбовців, застосування творчого компонента у процесі їхньої військово-професійної діяльності.

Третій напрям – аналіз результатів експерименту. Після проведення тренінгу з офіцерами, для того щоб простежити, наскільки психологічне середовище, змодельоване в тренінговій програмі, спонукало до зовнішнього ініціювання внутрішніх психологічних процесів кожного учасника, ми проаналізували результати формульованого експерименту за допомогою вимірювання певних показників мотивації професійної діяльності військовослужбовців.

Аналіз результатів проведення експерименту засвідчив ефективність тренінгу (табл. 1).

Таблиця 1

Результати формульованого експерименту

Показник мотивації	Експериментальна група (n = 25)		Контрольна група (n = 25)		Відмінності між групами t-критерій
	до	після	до	після	
Рівень професійних домагань	0,19	0,24*	0,23	0,22*	2,74
Інтернальність у сфері професійних досягнень	0,36	0,39*	0,32	0,36*	3,31
Розвиненість професійних інтересів і цінностей	0,36	0,46*	0,42	0,41*	4,76

Закінчення таблиці 1

Наявність життєвих цілей	0,35	0,42	0,43	0,39	3,16
Самоактуалізація	0,23	0,28*	0,18	0,23*	3,54

* $p \leq 0,05$

Оцінювання емпіричних показників професійної мотивації експериментальної та контрольної груп указує на статистично значущі відмінності ($p \leq 0,05$) за більшістю показників. Такі результати засвідчили, що мотиваційний тренінг – дієвий засіб розвитку в досліджуваних осіб прагнення до індивідуального і професійного зростання, розробка перспективних цілей професійної діяльності, вироблення адекватної професійної самооцінки тощо.

Достовірні відмінності за показником рівня професійних домагань. Подібні зміни засвідчує те, що проведений комплекс психологічних дій щодо військовослужбовців сприяв значному підвищенню у них прагнення до успіху й досягнення високих результатів у діяльності, з одного боку, та послабленню тенденцій уникнення невдач – з іншого. Безпосередньо через підвищення рівня професійних домагань у військовослужбовців експериментальної групи зросли і значення показника рівня інтернальності у сфері професійних досягнень. Відмінності за результатами підсумкового тестування достовірні.

Крім того, відмінності зафіксовано й за показником розвиненості професійних інтересів та цінностей. Це зумовлено тим, що офіцери мали нагоду повніше усвідомити своє значення та соціальну важливість своєї діяльності, а також проаналізувати й апробувати найефективніші стратегії здійснення військово-професійної діяльності. Створені під час проведення експерименту психологічні умови дали змогу сформувати у військовослужбовців більш глибокий інтерес до змісту військово-професійної діяльності.

Підсумкове тестування показало наявність достовірних відмінностей також за показником самоактуалізації. Важливу роль відіграв, на нашу думку, проведений психологічний тренінг, що дав змогу учасникам обговорити й сформувати єдині погляди на професійну діяльність військовослужбовців, апробувати в групі способи вирішення професійних труднощів. Значущі відмінності зумовлені тим, що з військовослужбовцями обговорювали конкретні вимоги, що висуюються до них, та створювалися умови для глибокого аналізу й корекції своєї професійної самооцінки. Як результат формувальних дій у офіцерів підвищився інтерес до загальної

справи, рівень причетності до питань взаємодопомоги, обміну знаннями й досвідом у професійному колективі. Під впливом умов формувального експерименту військовослужбовці експериментальної групи усвідомили можливості та способи реалізації свого творчого потенціалу у військово-професійній діяльності, залучення креативних компонентів у цей процес.

Отже, розроблений і апробований під час формувального експерименту мотиваційний тренінг – ефективний засіб удосконалення уявлень про професійне майбутнє в офіцерів – учасників антитерористичної операції. Використання процедур мотиваційного тренінгу дає змогу: розвивати у військовослужбовців прагнення до індивідуального та професійного зростання; проводити аналіз і розробку перспективних цілей професійної діяльності; на основі аналізу виявляти професійно важливі якості та активізувати у військовослужбовців адекватну професійну самооцінку.

Висновки й перспективи подальшого дослідження. Психологічний супровід військовослужбовців – учасників антитерористичної операції – значущий фактор підвищення ефективності їх службової діяльності (бойових дій). Удосконалення уявлень про професійне майбутнє в офіцерів доцільно розвивати за допомогою розробленого мотиваційного тренінгу. Запропонована програма тренінгу ґрунтується на даних емпіричного дослідження, у її основу покладено бачення щодо саморозвитку й саморозкриття особистості в професійній діяльності, а результати підтверджуються достовірними відмінностями за використання *t*-критерію Стьюдента ($p \leq 0,05$). Результати проведеного експерименту засвідчили, що мотиваційний тренінг – дієвий засіб формування і розвитку в офіцерів уявлень про професійне майбутнє.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів визначеної проблеми. **Перспективними напрямками** подальшого наукового пошуку є продовження роботи щодо формування сучасної концепції психологічного забезпечення професійної діяльності військовослужбовців, а також розроблення в системі бойової підготовки офіцерів комплексу заходів, потрібних для повної реалізації професійного потенціалу військовослужбовців та управління їх професійним майбутнім.

Література

1. Левченко Т. І. Мотивація суб'єкта в різних видах діяльності : монографія / Тетяна Левченко. – Вінниця : Нова кн., 2011. – 448 с.
Levchenko T. I. Motyvatsiia sub'iekta v riznykh vyдах diialnosti : Monohrafiia [Motivation of subject in various activities : monograph] / Tetiana Levchenko. – Vinnytsia : Nova kn., 2011. – 448 p.

2. Ковальчук О. П. Психологічні аспекти формування аксіологічної основи професійної діяльності офіцерів–авіаторів у сучасних умовах / О. П. Ковальчук // Наук. вісн. Миколаїв. держ. ун-ту ім. В. О. Сухомлинського : зб. наук. пр. Сер. : Психологічні науки / за наук. ред. С. Д. Максименка, Н. О. Євдокимової. – Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2014. – Вип. № 2. 12(103). – С.100–106.

Kovalchuk O. P. Psykholohichni aspekty formuvannia aksiolohichnoi osnovy profesiinoi diialnosti ofitseriv–aviatoriv u suchasnykh umovakh. [Psychological aspects of the axiological basis formation of professional activity of officers-airmen in modern conditions] / O. P. Kovalchuk // Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho : zbirnyk naukovykh prats. Ser. «Psykholohichni nauky» / za nauk. red. S. D. Maksymenka, N. O. Yevdokymovoi. – Mykolaiv : MNU im. V. O. Sukhomlynskoho, 2014. – Vyp. № 2. 12(103). – P. 100–106.

3. Лефтеров В. О. Особистісно-професійний розвиток фахівців екстремальних видів діяльності засобами психологічного тренінгу / В. О. Лефтеров // Психологія і суспільство. – 2012. – № 2. – С. 91–107.

Lefterov V. O. Osobystisno-profesiinyi rozvytok fakhivtsiv ekstremalnykh vydiv diialnosti zasobamy psykholohichnoho treninhu [Personality and professional development of specialists of extreme activities by means of psychological training] / V. O. Lefterov // Psykholohiia i suspilstvo. – 2012. – № 2. – P. 91–107.

4. Мороз Л. І. Професійно-психологічний тренінг у становленні особистості фахівця (на прикладі працівників ОВС) : монографія / Л. І. Мороз. – Івано-Франківськ : ЗАТ «Наддвірнянська друкарня», 2007. – 312 с.

Moroz L. I. Profesiino-psykholohichniy treninh u stanovlenni osobystosti fakhivtsia (na prykladi pratsivnykiv OVS): Monohrafiia [Professional and psychological training in formation of professional identity : monographija] / L. I. Moroz. – Ivano-Frankivsk : ZAT «Naddvirnianska drukarnia», 2007. – 312 p.

5. Занюк С. С. Психологія мотивації: теорія і практика мотивування. Мотиваційний тренінг / С. С. Занюк. – Київ : Ельга ; Ника-Центр, 2001. – 351с.

Zaniuk S. S. Psykholohiia motyvatsyy: teoryia y praktyka motyvuvannya. Motyvatsyonnyi trenynh [Motivation of psychology: theory and practice of encouragement. Motivational training] / S. S. Zaniuk. – Kyev : Elha ; Nyka-Tsentr, 2001. – 351p.

6. Климчук В. О. Тренінг внутрішньої мотивації: результати апробації та структура / В. О. Климчук // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 10. – С. 52–59.

Klymchuk V. O. Treninh vnutrishnoi motyvatsii: rezultaty aprobatsii ta struktura [Training of intrinsic motivation: the results of testing and structure] / V. O. Klymchuk // Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota. – 2006. – № 10. – P. 52–59.

7. Макшанов С. И. Психология тренинга: Теория. Методология. Практика : монография / С. И. Макшанов. – СПб. : Образование, 1997. – 238 с.

- Makshanov S. Y. *Psykholohyia trenynha: Teoryia. Metodolohyia. Praktyka : monohrafiya* [Psychology of training: Theory. Methodology. Practice: monograph] / S. Y. Makshanov. – SPb. : Obrazovanye, 1997. – 238 p.
8. Осьодло В. І. Методика діагностики професійної мотивації / В. І. Осьодло // Вісн. Нац. акад. оборони України : зб. наук. пр. – 2007. – № 2 (4). – С. 142–151.
- Osodlo V. I. *Metodyka diahnostyky profesiinoi motyvatsii* [Testing method of professional motivation] / V. I. Osodlo // *Visnyk Natsionalnoi akademii oborony Ukrainy : zb. nauk. prats.* – 2007. – № 2 (4). – P.142–151.
9. Csikzentmihalyi M. Emergent motivation and evolution of the self // *Advance in motivation and achievement* / M. Csikzentmihalyi. – JAI Pressins, 1985. – 352 p.

УДК 159.923.2 – 057.875

Н. О. Кордунова,

Л. В. Потапчук

Received February 21, 2015

Revised March, 17, 2015

Accepted April, 13, 2015

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРОЯВІВ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті вміщено теоретичний та емпіричний аналіз особистісної зрілості студентів у процесі професійної підготовки. Проаналізовано наукові підходи до розуміння поняття «особистісна зрілість». Установлено зв'язок із такими поняттями, як «зрілість», «особистість». Зазначено, що зрілість – найтриваліший період розвитку особистості, який характеризується тенденцією до досягнення найвищого розвитку духовних, інтелектуальних, фізичних здібностей. Визначено, що особистісна зрілість – це психологічне новоутворення зрілого періоду життя людини у вигляді онтологічного ядра особистості, важливого для его-ідентичності. Вона є одночасно критерієм особистісного зростання та виявом особистісного потенціалу людини, її життєстійкості в здійсненні своєї життєвої стратегії. Виділено основні риси особистості, які виступають індикаторами особистісної зрілості. Розроблено програму емпіричного дослідження, а також досліджено компоненти особистісної зрілості, які сприяють становленню особистості студентів як майбутніх фахівців. Визначено групу компонентів особистісної зрілості, які мають високий рівень особистісної значущості для здобуття майбутньої професії. Емпірично встановлено, що на цьому віковому етапі триває формування професійно значущих характеристик особистісної зрілості,